

משרד הביטחון
אגף משפחות, הנצחה ומורשת
יחידת המוזיאונים

קירות מוזיאונים ברשת

יחידת המוזיאונים של משרד הביטחון, אגף משפחות, הנצחה ומורשת

אלול תשע"ז ספטמבר 2017

גיליון מס' 1

מכובדיי כולם,

זהו זמן להתחדשות ולמורשת בהתחדשות.

אנו עומדים בפתחה של תקופה חדשה, ערב השנה החדשה, שבה אני פוסע את צעדי הראשונים כמנהל יחידת המוזיאונים באגף משפחות, הנצחה ומורשת.

אני שמח לפתוח את הגיליון הראשון והחגיגי של עלון היחידה, המציג מעט מ"מטעמי" היצירה והעשייה הרחבה בכל אחד ממוזיאוני היחידה והמשרד. המוזיאונים מהווים חלק מכובד מליבת "חלון הראווה" של המשרד ושל עשייתו מול מערכת הביטחון ומדינת ישראל. לפנינו עוד חזון לממש, ותנופת עשייה, תוך שדרוג וטיוב המבנה הארגוני של היחידה.

חלונות ההצצה הקטנים הניבטים מבעד לגיליון החגיגי הזה, משקפים רק במקצת את רוחב וגודל העשייה, אך מפתים ומושכים להתעניינות ולביקורים נוספים.

נשמח לארח את העובדים והעובדות במשרד ואת בני משפחותיהם במוזיאוני היחידה, כמו גם את שאר אזרחי ישראל.

אני מאחל לעובדי ולעובדות היחידה, לחיילות ולבנות השירות, לסטודנטים, למתנדבים ולבני משפחותיכם שנת עשייה פורייה, עשירה ואיכותית בתחומי המורשת ובכלל.

שנה טובה לכל בית ישראל

שלומי מעיין

מוזיאון העפלה וחיל הים

תצוגה חדשה במוזיאון

מוזיאון העפלה וחיל הים סיים לא מכבר תהליך שינוי וחינוך.

המוזיאון מספר את סיפור ההעפלה וממשיך ברצף בסיפורו של חיל הים ששורשיו נעוצים עוד במבצעי ההעפלה. ההעפלה לארץ ישראל נמשכה בין השנים 1934–1948 והגיעה לשיאה לאחר מלחמת העולם השנייה. כ-80,000 מעפילים יצאו מצפון אפריקה ומאירופה ב-66 הפלגות שחלקן הצליחו לפרוץ את המחסום הבריטי ולנחות בחופי הארץ וחלקן נתפסו ונסעיהן גורשו לקפריסין.

בתצוגה החדשה מומחש סיפור ההעפלה באמצעות אוניית המעפילים "אף על פי כן", הניצבת במוזיאון.

התחנה הראשונה מתחילה באודיטוריום המשופץ המכיל כמאה מקומות ישיבה ובו ניתן לצפות בסרט המספר על תהליך ההכנה להפלגה של אוניית המעפילים "אף על פי כן" ועל האנשים שהיו מעורבים בתהליך משלוש נקודות מבט: אנשי "המוסד לעלייה ב'", הפל"ים והמעפילים עצמם.

מהאודיטוריום המבקר יוצא ועולה ל"רציף הנמל" ומשם נכנס לתחנה השנייה, אוניית המעפילים "אף על פי כן", שעברה עיצוב מחודש.

תהליך השחזור היה מעמיק ויסודי ונועד לתת למבקרים את תחושת ההפלגה ההיא, בשלהי שנת 1947. לבטן האונייה הוכנסו דרגשים, הובלט הסליק שבו הוחבאו אנשי הצוות, ומיכל המים. ניתן גם לצפות בסרטון קצר המספר על קשיי ההפלגה מאותן שלוש נקודות מבט.

על הסיפון שוחזרו השירותים וגשר הפיקוד והודגש המקום שבו נגחה המשחתת הבריטית את האונייה לקראת תפיסתה.

לאחר תפיסת האונייה גורשו המעפילים למחנות המעצר בקפריסין. התחנה השלישית מציגה בסרט ובמוצגים מקוריים את החיים במחנות המעצר השונים שבהם כלאו הבריטים את המעפילים.

נקודת מבט חדשה שלא הוצגה במוזיאון עד כה מוצעת למבקר בתחנה הרביעית. מוצג שם סרט ומוצגים מקוריים המספרים את תרומתה של ההעפלה להקמת המדינה.

סיום תצוגת ההעפלה הוא תחילת תצוגת חיל הים במוזיאון. "אף על פי כן", שהביאה מעפילים ארצה, הייתה בהמשך לאוניית חיל הים. סרט קצר וכמה מוצגים קולעים מבהירים לנו את נושא הסיפור וכך אנו נכנסים לאולם תצוגת חיל הים.

האונייה "אף על פי כן" – שנות ה-60

האודיטוריום החדש

"רציף הנמל"

האונייה "אף על פי כן" - כיום

מוזיאון בית השומר

לא שוקטים על השומרים – חידוש תערוכת בתיה ליזנסקי

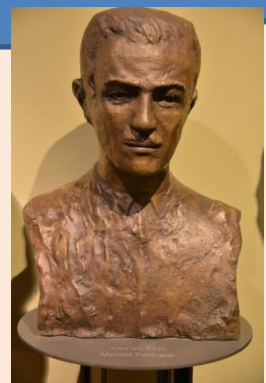
בתיה ליזנסקי נולדה בשנת 1900 במאלין, אוקראינה, למשפחה ציונית ומיוחסת אשר השפיעה רבות על אמונותיה וחזונה, ועלתה ארצה עם אמה ואחיותיה בשנת 1910. אחותה, רחל ינאית בן צבי, עלתה לארץ לפני המשפחה והצטרפה לארגון "השומר". לאחר מלחמת העולם הראשונה החלה בתיה בלימודי ציור בבצלאל, המשיכה באקדמיה המלכותית לציור ברומא, למדה פיסול בברלין ולאחר מכן פיסול ב"בוזאר" שבפאריס.

ליצירותיה של ליזנסקי מגוון רחב של סגנונות יצירה ולכן היא אינה משויכת לסגנון מוגדר אחד. פסלי דיוקנאות של אנשי "בר-גיורא" ו"השומר" שזורים בתצוגה הקיימת אשר חודשה לפני כעשור.

בתיה ליזנסקי השאירה אחריה אוצר אומנותי מפואר: עשרות אנדרטאות בכל רחבי הארץ המבטאות ומנציחות את גבורת העם היהודי בגולה וחיי התקומה של א"י; מאות פסלים, שחלקם מוצבים ומעטרים מוסדות שונים וחשובים בארץ וביניהם דיוקנאות של אישים מפורסמים וכן מאות רישומים. היא השתתפה בעשרות תערוכות בגלריות שונות ובמוזיאונים החשובים לאומנות. היא זכתה בפרסים וביניהם פרס ישראל לאומנות לשנת 1986, "יקירת העיר תל-אביב" 1983 ופעמיים בפרס דיזנגוף לציור ופיסול (1944, 1957).

בשנת 1988, ביוזמת אחותה רחל ינאית בן-צבי שהייתה בין חברות "השומר", ובאדיבות ליזנסקי עצמה, הוצבה תערוכת קבע של הפסלת בגלריה שנפתחה בבית "השומר". תכנון התצוגה נעשה בידי יואב דגון ואריאלה אפשטיין. התערוכה התקיימה כמעט 20 שנה ומשכה אליה חובבי אומנות ורבים אחרים. עם תחילת השיפוץ והעיצוב מחדש של בית "השומר" נסגרה התערוכה. יחד עם זה זכינו להיות בית חדש לעזבונה של ליזנסקי, וקיבלנו למשמורת קבע את עזבונה המהווה אוצר אומנותי שלא יסולא בפז.

גלריית הקבע של בתיה ליזנסקי בבית "השומר" נמצאת בשלבי הקמה מתקדמים, כאשר חלק מייחודה הוא הצגת חדר העבודה עם כלי העבודה האותנטיים של הפסלת, המאפשרים להבין לעומק את אופן עבודתה ודרך יצירתה. מלבד פסלים, דגמי אנדרטאות ואיורים, ניתן יהיה לראות יצירות רבות שיוצבו במעין מחסנים פתוחים גלויים למבקרים. את התערוכה אוצרים ד"ר עופר בורד, סגן מנהל יחידת המוזיאונים של משרד הביטחון ואורי אברמסון מחברת "מבטים אקסיוויזין בע"מ". המימון לתערוכה החשובה הזאת התקבל מפרויקט מורשת לאומית באמצעות המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל וממשרד הביטחון.

צילומים: גיל שמש

מוזיאון אסירי המחותרות עכו

ח התצוגה

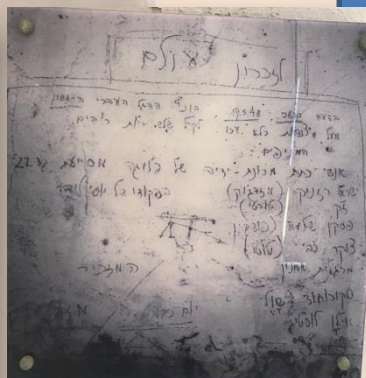
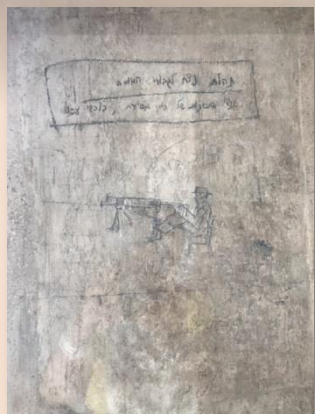
באמצעות סיור חווייתי וחדשני מספר המוזיאון את סיפורו של כלא עכו המנדטורי (1920-1948) מנקודת מבטם של אסירי המחותרות ה"הגנה", האצ"ל ולח"י.

במהלך הסיור המודרך פוגש המבקר את אסירי המחותרות ושומע את סיפורם, החל ממשפטם דרך אורח חייהם בכלא ועד לפריצה ההירואית מכלא עכו ב-4 במאי 1947.

הסיור מתחיל בשנת 1946 בבית משפט צבאי בריטי משוחזר. המבקר חווה שלושה משפטים מאותה שנה: משפט בית הערבה (ה"הגנה"), משפט חולות בת-ים (האצ"ל) ומשפט בתי המלאכה של הרכבת (לח"י). הדמויות הנשפטות נידונות לתקופות מאסר ממושכות בכלא עכו. האסירים החדשים מגיעים לכלא עכו ומצטרפים אל חבריהם הכלואים ואנו חווים את חייהם בין כותלי הכלא במגוון תחנות: בית המלאכה, תאי האסירים המשוחזרים, חדר ההתכנסות לתפילה, חדר איגרת אל החופש ועוד. שיאו של הסיור מתרחש סביב ההכנות לפריצה לכלא עכו והפריצה עצמה. המבקר צועד בעקבות הבורחים וחווה את הפריצה בעזרת אפקטים ייחודיים.

הסיור המודרך מסתיים בתא הגרדום ובסיפורם של תשעת עולי הגרדום.

הסיור במוזיאון מדגיש את מאבקם של לוחמי המחותרות להקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל ואת הערכים המרכזיים שלאורם פעלו: ציונות ואהבת הארץ, גבורה והקרבה.

ח התצוגה

פנינת חמד, פחות מוכרת לקהל המבקרים במוזיאון, היא גג מגדל האוצר, שממנה נשקף נוף מרהיב של הכרמל מדרום והגליל ממזרח ומצפון.

על גג מגדל האוצר, בעמדת השמירה, נמצאו שלוש כתובות בעיפרון מיום כיבוש עכו במלחמת העצמאות.

הלוחמים, כובשי עכו, עלו למגדל שסימן בעבורם את שלטון המנדט בעיר, הניפו עליו את דגל ישראל וכדי להנציח את האירוע כתבו בעיפרון את הכתובות האלו.

עם השנים נשחקו הכתובות והתבלו. הן עברו שימור בידי רשות העתיקות ומוצגות במקומן המקורי על גג מגדל האוצר.

מוזיאון אסיירי המחתרות, ירושלים

שנה טובה – בין הסורגים

כיסופי חופש אישי ולאומי לשנה החדשה

יצחק, דב ויהודה, כרטיס ברכה משותף, מחנה המעצר לטרון

שנות ה-40 של המאה העשרים.

כרטיסי ברכה רבים, שנכתבו במחנה המעצר בטרון, שאבו את השראתם מהשיר "לילות לטרון", שכתב שלמה סקולסקי (1912-1982), לוחם אצ"ל שהיה עצור במחנה: "אך מִחַר עִם אוֹר הַשֶּׁחַר הַזָּרוֹעַ, עַל אֶפְכָּם, לַיְלֹת, אֶהְיֶה חֹפְשִׁי!"

בצידו החיצוני של הכרטיס, המחולק לשניים, מופיע הציטוט משירו של סקולסקי וכן איור של אדם המנתק את עצמו משלשלות המתכת שידו כבולה אליהן, וברקע בוקעות קרני שמש זורחת על רקע שחור. האיור מבטא את קשיי המאסר המהולים בתקווה להפצעת "אור השחר", שהוא סמל לשחרור אישי ולאומי.

בצד הפנימי, המחולק אף הוא לשניים, ישנה הקדשה אישית: "ב' בתשרי תש"ח. לאסתי, ההקרבה אינה קשה כשהמטרה היא קדושה. יהודה, דב, יצחק." לצידה מודפס ציטוט מספר ישעיהו פרק ס"א מעוטר בענף של עץ זית: "לְקַרְא לְשָׁבוּעִם דָּרוֹר וְלְאַסְוִירִים פֶּקַח-קוֹחַ. לְקַרְא שְׁנַת-רְצוֹן לְה' יוֹם נְקָם לְאַלְהֵינוּ." (ישעיהו ס"א)

גענועי אם לבנה

כרטיס "שנה טובה" עשוי בד רקום המצפה פיסת קרטון.

את הכרטיס יצרה האסירה, לוחמת האצ"ל צילה עמידרור (1916 - 2017) בבית הכלא לנשים בבית לחם, סמוך לראש השנה תש"ד ונועד לבנה הקטן בנימין. בצד הכרטיס ישנה ציפור, המסמלת את היכולת לעוף ולצאת החוצה, כלומר לצאת מגדרות הכלא לחופשי, הביתה.

מן הכרטיס ניתן לעמוד על התופעה המיוחדת של אימהות, שנותקו מילדיהן הרכים, עקב המאבק בבריטים לשם הקמת המדינה.

זוג במאסר

כרטיס ברכה עשוי עץ. את הכרטיס יצר לוחם האצ"ל צבי חרמוני (1918-2005) בראש השנה תש"ה בבית המעצר בטרון, והוא ממוען לרעייתו לוחמת האצ"ל, בלה חרמוני (1919-2007), שהייתה כלואה באותה העת בבית הכלא לנשים בבית לחם.

מוזיאון האצ"ל בתש"ח

אסא – סיפורו של אסא

יעקב שרצקי, ילד קטן, עולה לארץ עם משפחתו ומצטרף ללוחמי האצ"ל.

במאבקו על הארץ הוא עובר חוויות מסעירות.

מה מרגיש נער בן 14, שנאלץ לעזוב את ביתו ולהילחם על ארצו? האם הוריו של אסא ידעו על בנם הלוחם? מה עושה חבורת ילדים במחצבה ישנה? מה יש בתוך דליי החלב?

הצטרפו להרפתקאותיו של אסא בהצגה מפתיעה ומרתקת לכל המשפחה!

- ההצגה מבוססת על סיפור אמיתי

יום ראשון, י"ח בתשרי תשע"ח, 8.10.17 בשעות

10.30, 12.00, בתיאום מראש.

השופר, הסליק ומה שביניהם

אנו מזמינים אתכם לחוויה ייחודית בחוה"מ סוכות במוזיאון האצ"ל בתש"ח ובמוזיאון לח"י.

הפעילות כוללת 8 תחנות העוסקות במאבק המחתרות להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. בכל מוזיאון יקבלו המבקרים הסבר קצר ושלוש משימות, יוכלו לצפות בסרטים ולסייר בתצוגות. שתי משימות נוספות נמצאות לאורך מסלול ההליכה בין המוזיאונים – ניווט עצמאי באמצעות המפה המצורפת.

הסיורים ייצאו בשעות 11.00 ו-13.00 ממוזיאון האצ"ל בתש"ח ובו בזמן ממוזיאון לח"י.

הסיורים בתיאום מראש.

אסא – סיפורו של לוחם

האומה קוראת - התפקד !

מוזיאון ה"הגנה"

במבואה של מוזיאון ה"הגנה" מוצגת תערוכה המציגה באמצעות כרזות את תהליך הגיוס מפרוץ מלחמת העצמאות ועד להקמת צה"ל.

עם קבלתה של החלטת החלוקה באו"ם בכ"ט בנובמבר 1947, הכריזה הנהגת היישוב - הנהלת הסוכנות והוועד הלאומי - על גיוס כללי. המלחמה שפרצה למחרת ההכרזה חייבה את הנהגת היישוב להפוך את הכוח שסר למרותה - ארגון ה"הגנה" - לצבא סדיר. בנובמבר 1947 הוקם "מרכז המפקד לשירות העם", שהופקד על מיון המועמדים לשירות צבאי ועל גיוסם. המרכז ניהל את תהליך המיון והגיוס לכוחות הלוחמים עד להכרזה על הקמת צה"ל, ב-1 ביוני 1948.

"מרכז המפקד לשירות העם" קבע חוקת גיוס ושיטות פעולה, ופרסם צווי התייצבות וגיוס לאוכלוסיות שונות בגילאים שונים. המרכז הקים מנגנון ולשכות גיוס, ניהל את רישום המתנדבים, כינס ועדות רפואיות וגם ועדת ערעורים. ההתנדבות החשאית הוחלפה בגיוס פומבי באמצעות כרזים, עיתונים, הודעות ברדיו, אסיפות ציבוריות ומסעות הסברה. צווי ההתייצבות והגיוס, שבהם פורטו מקומות ההתייצבות ומועדיהן, פורסמו בכרזות במרחב הציבורי ובמודעות בעיתונות.

כרזות הגיוס בתערוכה מציגות את התפתחותו של תהליך הגיוס, מפרסום הצו הראשון בפרוץ אירועי האיבה ב-30 בנובמבר 1947, עד להשבעת הכוחות המגויסים לצה"ל ביוני 1948. ככל שהתמשכה הלחימה והפכה למלחמה כוללת, הוצאו צווים שהרחיבו את מעגל המגויסים לגיוס כללי של גברים, נשים, ובעלי משפחות. בינואר 1948 נאסר על בני היישוב בגיל גיוס לצאת מן הארץ ללא אישור. בפברואר 1948 החלו פעולות לאיתור משתמטים. לאחר קום המדינה הצטרפו אל הלוחמים העולים החדשים, שהגיעו מקפריסין וממחנות העקורים באירופה.

מוזיאון בתי האוסף לתולדות צה"ל

יום הכיפורים הוא

"האנשים הבאים מן הסטטיסטיקה יודעים לספר כי מבין כמעט שבעה מיליון אזרחים במדינת ישראל היום, רק כשני מיליון היו כאן באותו היום, באותה השעה. האחרים, או שלא נולדו עדיין, או שלא היו כאן. אז איך אפשר לתאר מהי "הפתעה" במלחמה למי שלא היה כאן, למי שלא היה כאן כשנשמעה יבבת הצופרים. היכן המילים, איפה הסופרים, שיתארו היום, שלושים שנה אחרי, רגע אחד, דקה או שתיים, בצהרי יום הכיפורים 1973?"

איך אפשר לתאר הפתעה? איפה היית באותו יום כיפורים בשעה 2 בצוהריים? לפחות שני מיליון איש במדינת ישראל זוכרים בדיוק היכן הם היו, ולעולם לא ישכחו."

איתן הבר, 2003. בציון 30 שנה למלחמה.

היום, בחלוף 14 שנים נוספות, מקבלות מילים אלה משנה תוקף.

אכן, אין מילים שיוכלו לתאר נאמנה את חורף 1973. את ההפתעה, את הקרבות העקובים מדם ואת המפנה, המפנה הכמעט בלתי נתפס שחוללו לוחמי צה"ל בחזית הדרום.

אנו, במוזיאון בתי האוסף לתולדות צה"ל, יודעים כי במקום שבו מסתיימות המילים ניצבים המוצגים המקוריים. כלי הפלדה הדוממים. אלה שהיו שם, עם הלוחמים, בשעותיה הקשות והמכריעות של מדינת ישראל. המוצגים אכן דוממים, אך אנו משמשים להם לפה.

בחצר התצוגה של ביתן חיל ההנדסה ניצבים שני אמצעי גישור. ה"זילואה", כלי רכב אמפיבי שכונה בצה"ל "תמסח", ולידו חלקים של "גשר הגלילים".

באמצעות כלים אלה חצו כוחות צה"ל את תעלת סואץ במלחמת יום הכיפורים בשנת 1973 וביצעו את מה שהתפרסם לימים כ"מבצע אבירי לב".

סיפור המבצע של צליחת התעלה הוא סיפורם של לוחמים אשר הגיעו לחזית מתוך תחושה של אחריות לאומית, דבקו במשימה והצליחו לשנות את פני המערכה ולחולל מפנה דרמטי.

הצליחה הייתה הכרח מבצעי ותחילתו ביום התשיעי למלחמה.

לוחמי חטיבת הצנחנים היו חוד החנית. הם הצליחו לעבור בחשאי בתוך אזור שנשלט בידי הצבא המצרי, חצו בסירות גומי את תעלת סואץ והניחו את ראש הגשר על הגדה המערבית של התעלה. אחריהם אמור היה להגיע גשר הגלילים, שעליו, לפי התוכנית, יעברו כוחות השריון.

אבל הגשר, שתוכנן לפני המלחמה על פי הנחות עבודה שהסתברו כשגויות, היה מסורבל ולא הצליח לעבור במהירות הנדרשת בשטח מוכה הקרבות. חלקיו נפגעו ונקרעו, והלוחמים ניסו לתקן אותו תחת אש אויב.

בשלב זה התעורר בפיקוד חשש כבד לגורלם של הצנחנים, שנתרו מבודדים בשטח המצרי. כפתרון מיידי הוחלט לשלוח קדימה את כלי הרכב האמפיביים, ה"תמסחים".

בעוד הם פועלים, חשפו המצרים את המבצע וכל הכוחות מצאו את עצמם נתונים תחת הפגזות כבדות.

תשעה "תמסחים" טובעו במי התעלה.

באיחור של שלושה ימים הגיע גשר הגלילים, אך אז הסתבר שהוא ארוך מדי. הלוחמים נאלצו לתקן אותו תחת אש כבדה והצליחו להשיקו.

מטרת המבצע הושגה בשלמותה. חיילי הארמיה המצרית השלישית שהיו בסיני כותרו ונותקו כליל ממקורות האספקה שלהם.

על בסיס זה החלו מגעים להפסקת אש, אשר נכנסה לתוקפה ב-24 באוקטובר 1973.

היום, במבט לאחור, ניתן אולי לומר כי הגשרים שנפרשו על תעלת סואץ בימים של אש וקרב יצרו גם גשר ראשון של הידברות בין ישראל ומצרים, גשר שהוביל בשנת 1979 לחתימת הסכם שלום בין שתי המדינות.

גשר הגלילים במלחמה

טנקי צה"ל חוצים את התעלה על גבי ה"תמסח"

מוזיאון לח"י – בית יאיר

מקודשת

הצגה ייחודית, העוסקת במאבקה של שרה, לוחמת חירות ישראל, להשתתף בפעולות המבצעיות ולהיות חלק מכלל הלוחמים ולהילחם בבריטים במאבק להקמת מדינה יהודית עצמאית.

סיפורה של שרה מבוסס על סיפורים אמיתיים של לוחמות, אבל הוא סיפור דמיוני שכתבה המחזאית מורן רוזנבלט.

את התפקיד הראשי מגלמת איילה שיפטן העושה זאת ברגישות ונחישות גם יחד ו"מחזירה בזמן" את הצופים לתקופת המנדט.

במאי ההצגה – אלירן כספי. הפקה: תיאטרון האינקובטור.

משך ההצגה כ-50 דקות.

ניתן להזמין סיור במוזיאון ולשלב בסופו הצגה.

הנשיא באחתרת

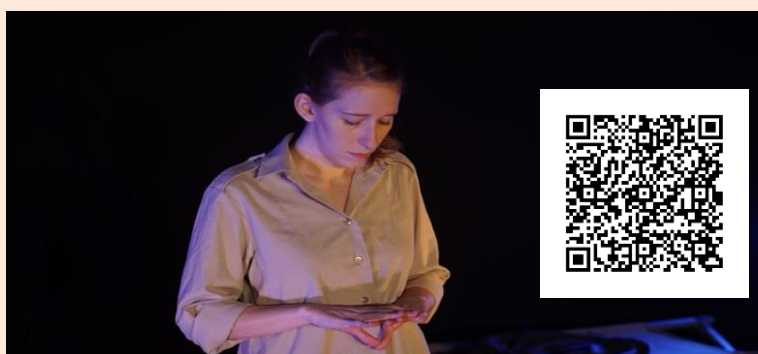
הנשים במחתרת לח"י היוו כעשרים אחוזים מן הכוח הלוחם.

החברות בלח"י נבחרו לתפקידיהן, ממש כפי שנבחרו הגברים, על פי כושרן הפיסי והרוחני. הן נדרשו לאותה מסירות ואותה הקרבה כמו החברים, ונטלו חלק ברבות מן הפעולות.

בתחילה פעלו הנשים בעיקר בתחומי המנהלה, החינוך והארגון של המחתרת וכן בתפקידי שטח מגוונים: הדבקת כרוזים, הדפסה והפצת חומרי הסברה, תצפיות ומעקבים. תפקיד נשי נוסף היה של מקשרת, שהעבירה הודעות בין החברים (זכורות במיוחד חסיה שפירא, המקשרת של יאיר, מפקד לח"י, ושולמית, המקשרת של יצחק שמיר, שהייתה לימים לאשתו). נשים נבחרו לתפקיד זה כיוון שלא משכו את תשומת לב המשטרה, וגם כי השוטרים נמנעו מלחפש על גופן. חברות אחרות היו בעלות תפקידים מיוחדים – גאולה כהן, למשל, היתה קריינית תחנת השידור של לח"י, רות קוטליצקי הייתה האחראית על מחלקת הנוער ויהודית שקמוני, "המלאך הלבן" של לח"י, הגישה עזרה רפואית, טיפלה בפצועים ודאגה להחלמתם.

למרות כל זאת, מעמדה של החברה בלח"י סבל מנחיתות בולטת בשטח המלחמתי. החברות לא השתתפו בדרך כלל במבצעים הקרביים ולא הועמדו בעמדות פיקוד. עובדה זו עוררה תרעומת בקרב נשות לח"י ששאפו לקחת חלק פעיל יותר בלחימה. במשך זמן רב היה עליהן להיאבק על זכות ההשתתפות בפעולות צבאיות ועל קביעת מקומן הראוי בין שורות החברים הלוחמים, עד שלבסוף צלח מאבקן.

הבחורות, שקודם לכן נטלו חלק בעיקר בקורסים האידיאולוגיים, החלו להשתתף גם בקורסים ללימוד שימוש בנשק ועד מהרה הצטרפו לפעולות מלחמתיות של ממש. לוחמות לח"י נפגעו, נאסרו ואף נידונו למאסר עולם. הן ריצו את עונשן במשך שנים בכלא בית לחם. חלקן, כמו גאולה כהן, הצליחו לברוח משם.

מוזיאון בית הגדודים

חידוש תולדות הצבאים העבריים

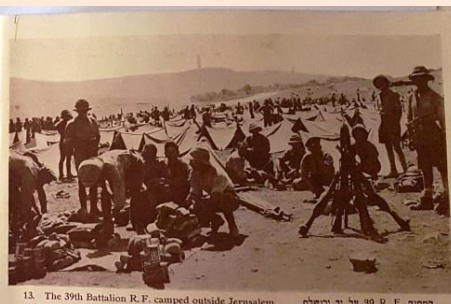
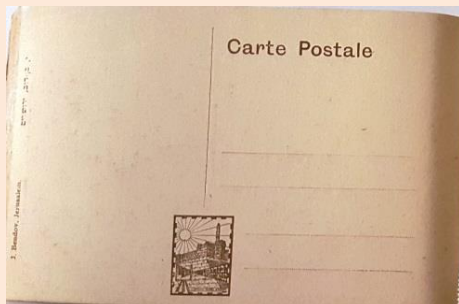
100 שנים מלאו להקמת הגדוד העברי ה-38 של קלעי המלך, שהשתתף בחזית הלחימה בארץ-ישראל לשחרורה מידי השלטון הטורקי. שנה זו מציינת גם 100 שנה לתחילת הכיבוש הבריטי ובעלי בריתם את ארץ-ישראל.

מוזיאון בית הגדודים מחדש את תצוגת הקבע "הגדודים העבריים במלחמת העולם הראשונה".

פרשת הגדודים העבריים מיוחדת במינה בתולדות כוח המגן והיישוב היהודי בארץ-ישראל:

- היא הציבה בסיס של מסורת צבאית יהודית, של שירות והתנדבות.
- ביטאה שילוב כוחות לטובת משימה לאומית – טרום הפילוג בתנועה הציונית.
- שיקפה פסיפס של חיילים יהודים מארצות שונות ודוברי שפות שונות, ששירתו בגדודים.

בתצוגה ישולבו, בין השאר, דימויים חזותיים של הגדודים מאוסף המוזיאון.

חוברת גלויות מתצלומי הגדודים: "הגדודים העבריים בארץ ישראל", הוצאת יעקב בן דב, ירושלים.

"יהודה המשתחררת"

הגדוד העברי ה-40 של קלעי המלך הוקם ביוני 1918 וקיבל את הכינוי "הגדוד הארץ-ישראלי". המאבק להקמתו התרחש בשעה שחלקה הצפוני של הארץ היה עדיין נתון בידי השלטון הטורקי, וועדת ההתנדבות שהוקמה אז הביעה רצון ליטול חלק בשחרורו. הגיוס הקיף בני ערים ומושבות והיה כרוך בוויכוח פנים-יישובי בין "מחייבים" ל"שוללים".

בראשית יולי 1918 נערכו טקסי פרידה למתנדבים לגדוד, בעיקר בתל-אביב ובירושלים. במסגרת הטקסים הושמעו נאומים חוצבי להבות ולמתנדבים הוענקה מדליה שבה נראית דמות נשית המנתקת את כבליה ובתחתיתה הכיתוב: "יהודה המשתחררת". זהו היפוכו של המטבע אשר טבעו הרומאים אחרי חורבן בית המקדש השני, שם הוצגה דמות נשית כפופה בצל דקל, כאשר מצידו השני עומדת דמות גבר, חייל רומאי, עם הכתובת הלטינית "יהודה השבויה". המדליה "יהודה המשתחררת" יוצרה ב"בצלאל", וקבלתה, כמו גם המעמד כולו, נחרתו בזיכרונם של המתנדבים, שראו את עצמם עומדים ליטול חלק בשחרורה של הארץ.

מדליה "יהודה המשתחררת",
בצלאל 1918

מוזיאון הפלמ"ח

תערוכת גיבורי ישראל

בתום מלחמת העצמאות עוטרו תריסר לוחמים, שמעשיהם במלחמה סימלו מעשי גבורה עילאיים, באות "גיבור ישראל".

לימים הומר שמו של אות "גיבור ישראל" ב"עיטור הגבורה".

תריסר נושאי אות "גיבור ישראל" ייצגו את פניו המגוונות של דור תש"ח.

משפחת הורביץ העבירה לאחרונה לבית הפלמ"ח את התעודות המקוריות שקיבלה על מעשה הגבורה של זרובבל הורביץ ז"ל.

סביב המסמכים המקוריים נבנתה התערוכה המציגה את הסיפור יוצא הדופן של תריסר גיבורי ישראל.

התערוכה כוללת, כאמור, מסמכים מקוריים, סיפורם של הגיבורים, צילומים וסרטון נדיר המציג את טקס הענקת אותות הגבורה בידי נשיא המדינה, ראש הממשלה והרמטכ"ל ביולי 1949.

תוך כדי בניית התערוכה התבררו פרטים מעניינים במיוחד – הסתבר כי מבין תריסר מקבלי האות, שבעה נמנו עם לוחמי הפלמ"ח. ארבעה מהם שילמו בחייהם במלחמת העצמאות, והם מונצחים ב"חדר נופלי הפלמ"ח" בבית הפלמ"ח.

הסתבר גם כי מתוך תריסר מקבלי האות, ארבעה היו ניצולי שואה. סיפורה של התופעה המדהימה הזו של השתתפות ניצולי השואה במלחמת העצמאות מוצג בתצוגה החדשנית "יד לגח" ולניצולי השואה במלחמת העצמאות" שבבית הפלמ"ח.

אחותו של עמנואל לנדאו מקבלת את האות

אות הגבורה – הורביץ זרובבל

אות הגבורה – סימן טוב גנה

מוזיאון האצ"ל

יום האישה הלאומי האצ"ל

בשיתוף עם צה"ל, התקיים במוזיאון האצ"ל כנס שדן במעמד האישה באצ"ל. בהרצאת הפתיחה הובאו סיפוריהן של נשים לוחמות בארגון וביניהן צילה עמידרור, אמו של האלוף (מיל') יעקב עמידרור, דבורה נחשתן, אמו של האלוף (מיל') עידו נחשתן מפקד חיל האוויר לשעבר, שרה לבני, אמה של חברת הכנסת ציפי לבני ולוחמות נוספות.

בהמשך התקיים דיון על אופי המשימות של הנשים באצ"ל ושאלת הרגישות לגבי הפעלת נשים במחתרת. דיון נוסף התקיים על מעורבותן של נשים בהנהגת הארגון ובשאלה, מדוע לא הייתה אף אישה במפקדה העליונה של מנחם בגין?

לוחמות האצ"ל בירושלים במלחמת העצמאות (באדיבות ארכיון מכון ז'בוטינסקי)

מלון המלך דוד לאחר המתקפה (דגם המוצג במוזיאון)

הכנה לקורס קצינים

המתקפה על מלון המלך דוד

מוזיאון האצ"ל, בשיתוף העמותה לחקר ההיסטוריה הצבאית, קיים כנס בנושא המתקפה על מלון המלך דוד בירושלים. בכנס השתתפו לוחמת האצ"ל ששירתה כחובשת במהלך הפעולה ונהג רכב המילוט. ההרצאות שהושמעו בכנס דנו בתנועת המרי העברית ושיתוף הפעולה בין המחתרות, איסוף מודיעין בתנאי מחתרת, הכנת פעולות בתנאי מחתרת וגיוס הלוחמים לפעולות.

הכנה לקורס קצינים

מוזיאון האצ"ל קיים (זו הפעם השלישית) יום הכנה למבדקי קצונה עבור סיירת מגלן. יום ההכנה עסק בהיסטוריה של ארץ ישראל מהעליות השונות, ארגוני המגן מ"בר גיורא" ו"השומר", דרך הגדודים העבריים, המחתרות והבריגדה היהודית. החלק השני של יום ההכנה התרכז בהקמת מדינת ישראל, הקמת צה"ל ומלחמת העצמאות. החלק האחרון הוקדש לרמטכ"לים של צה"ל לדורותיהם, במקביל למבצעים, למלחמות ולאירועים שעיצבו את פני המדינה.

פיצירת קשר:

יחידת המוזיאונים משרד הביטחון, דרך יעקב דורי, קריית אונו, ת"ד 952, מיקוד
5510802. טל': 03-7380424, פקס: 03-7380428

- ❖ מוזיאון השומר, קיבוץ כפר גלעדי, טל': 04-6941565
- ❖ מוזיאון אסירי המחטרות, עכו, טל': 04-9911375
- ❖ מוזיאון העפלה וחה"י ע"ש דוד הכהן, חיפה, טל': 072-2798030
- ❖ מוזיאון בית הגדודים, אביחיל, טל': 09-8822212 / 09-8629240
- ❖ מוזיאון ה"הגנה" ע"ש אליהו גולומב, ת"א, טל': 035608624 / 035600809
- ❖ מוזיאון הפלמ"ח, ת"א, טל': 03-5459800 (בתיאום מראש)
- ❖ מוזיאון האצ"ל, ת"א, טל': 03-5253307, 03-5284001
- ❖ מוזיאון האצ"ל בתש"ח ע"ש עמיחי פאגלין, ת"א, טל': 03-5172044, 03-5177180
- ❖ מוזיאון בתי האוסף (לתולדות צה"ל), ת"א – יפו, טל': 03-5161346 / 03-5172913
- ❖ מוזיאון לח"י ע"ש אברהם שטרן "יאיר", ת"א, טל': 03-6837582, 03-6820288
- ❖ מוזיאון אסירי המחטרות, ירושלים, טל': 02-6233166/7

חברי המערכת

חני שחר פישמן, עורכת

ד"ר עופר בורד

שרה סויסה

עריכה לשונית: משה אור

ועוד דבר אחד אחרון,

אם ברצונכם להאיר את עינינו, אם מצאתם
שיש לכם שאלה, תהייה או בקשה, אתם
מוזמנים לפנות אלינו:

Hani.fishman@gmail.com

מקווים שנהניתם מקריאת הגיליון הראשון,
שהבחנתם בברקודים המלווים חלק מתכני
העלון. אנו ממליצים לסרוק אותם באמצעות
הורדת אפליקציה הסורקת Qr code
בטלפונים חכמים.

שלכם,

חני שחר פישמן, עורכת